

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.027

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

STATE FINANCIAL SUPPORT OF ENTERPRISES AS A TOOL OF ACTIVATE OF DEVELOPMENT OF AGRARIAN SECTOR OF ECONOMY

Галайко А.М.

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Ванькович Д.В.

професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена розкриттю теоретичних і практичних аспектів системи державної фінансової підтримки ділових суб'єктів аграрної промисловості в Україні. Розкрито поняття «державна підтримка аграрної галузі» та проаналізовано елементи державної фінансової підтримки в Україні. Наведено проблеми фінансової підтримки фірм агропромислового комплексу з боку держави та запропоновано шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: державна фінансова підтримка, агропромисловий комплекс, аграрний суб'єкт господарювання, державне кредитування, державна компенсація, регулювання цін.

Статья посвящена раскрытию теоретических и практических аспектов системы государственной финансовой поддержки деловых субъектов аграрной промышленности в Украине. Раскрыто понятие «государственная поддержка аграрной отрасли» и проанализированы элементы государственной финансовой

поддержки в Украине. Приведены проблемы финансовой поддержки фирм агропромышленного комплекса со стороны государства и предложены пути их решения.

Ключевые слова: государственная финансовая поддержка, агропромышленный комплекс, аграрный субъект хозяйствования, государственное кредитование, государственная компенсация, регулирование цен.

The article is devoted to the disclosure of theoretical and practical aspects of the system of state financial support of business subjects of agrarian industry of Ukraine. The concept of state support of the agrarian sector is disclosed and the elements of state financial support of Ukraine are analyzed. The problems of financial support of agricultural companies from the state side are presented and ways of their solution are offered.

Keywords: state financial support, agro-industrial complex, agrarian business entity, state lending, state compensation, price regulation.

Постановка проблеми. Державна фінансова підтримка ділових суб'єктів агропромислового комплексу сьогодні має важливе значення, оскільки від неї залежить розвиток аграрної галузі загалом. Для агропромислових компаній характерні незначні обсяги власних фінансових ресурсів через специфіку виробництва та негативний вплив природних факто-

рів. Для забезпечення їхнього сталого розвитку необхідні додаткові грошові кошти, які можуть надходити у вигляді фінансової підтримки з боку держави. Результативна діяльність підприємств забезпечить зростання аграрного сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми державної фінансової підтримки агро-

промислових компаній в Україні приділяється значна увага.

Необхідно звернути увагу на наукові праці вітчизняних учених у сфері державної фінансової підтримки агропромислових господарських суб'єктів, таких як І.І. Конєва, С.О. Кушнір, О.В. Гаркуша, А.М. Ісаян, Ю.В. Мазур, О.В. Панухник, Д.А. Міщенко, О.Г. Мітал та багато інших. У наукових роботах цих учених висвітлена державна фінансова допомога господарюючим суб'єктам агропромислового комплексу в Україні. Також у цих роботах висвітлені проблеми реалізації державної фінансової допомоги фірмам агропромислової сфери та запропоновано шляхи їх вирішення.

Незважаючи на значну кількість опублікованих наукових праць, сьогодні необхідно систематизувати державну фінансову допомогу суб'єктам аграрного бізнесу, включаючи проблеми її реалізації та шляхи їх вирішення. Також потребує вдосконалення механізм часткової державної компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження державної фінансової підтримки агрофірм в Україні, аналіз проблем її реалізації та пошук шляхів усунення відповідних проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «державна підтримка аграрних суб'єктів господарювання» висвітлювалося у багатьох роботах вітчизняних науковців. Державна підтримка аграрного бізнесу є основним механізмом реалізації державної політики в аграрній сфері, яка супроводжується створенням сприятливих економічних, організаційно-правових та інших умов розвитку аграрного виробництва, що забезпечується фінансовими і матеріальними ресурсами. Державна фінансова підтримка аграрних господарюючих суб'єктів може здійснюватися за прямою та непрямою формою. Пряма форма державної фінансової підтримки проявляється у наданні бюджетних позик чи бюджетних асигнувань. Непрямою формою може виступати надання податкових пільг [1, с. 802].

В Україні державна фінансова підтримка надається суб'єктам аграрного бізнесу у формі державного регулювання гуртових цін, товарних інтервенцій, фінансових інтервенцій, тимчасового адміністративного регулювання цін, бюджетної позики, кредитної субсидії, лізингової субсидії, бюджетної дотації та часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки й обладнання вітчизняного виробництва.

Регулювання гуртових цін на продукцію сільськогосподарського виробництва відбувається шляхом установлення максимальної та мінімальної інтервенційної ціни. Мінімальна інтервенційна ціна є індикатором, який застосовується для планування доходів продавців та є підставою прийняття управлінських рішень

про проведення фінансової інтервенції. Максимальна інтервенційна ціна застосовується для планування витрат споживачів сільськогосподарської продукції і є підставою для прийняття управлінських рішень про застосування товарної інтервенції [2].

Товарні інтервенції проводяться Аграрним фондом способом постачання об'єктів цінового регулювання з боку держави на аграрному ринку на умовах форварду чи споту з метою сформувати рівноважну ціну в обсязі, що не перевищує максимальну інтервенційну ціну. Фінансові інтервенції також проводяться Аграрним фондом придбанням певних об'єктів цінового регулювання з боку держави на аграрному ринку на умовах форварду чи споту з метою сформувати рівноважну ціну, що не перевищує мінімальну інтервенційну ціну. Тимчасове державне адміністративне регулювання цін являється сукупністю заходів, які спрямовані на зупинку чи упередження узгодженого або спекулятивного формування цін продавцями на аграрному ринку [2].

Бюджетна позика надається з Аграрного фонду виробникам зерна, які підпадають під державне цінове регулювання на період із першого липня поточного бюджетного періоду до першого квітня наступного бюджетного року. Цей вид державної фінансової підтримки надається не вище 80% мінімальної інтервенційної ціни. Аграрний позичальник погашає основну суму бюджетної позики одним платежем у термін, який визначений у кредитному договорі. Йому дозволяється достроково погасити суму бюджетної позики та пропорційно погасити плату за її користування. Плату за користування бюджетної позики встановлюють на рівні п'ятдесят відсотків від середньозваженого відсотка за кредитами банків, які надаються терміном до дванадцяти календарних місяців, які повністю забезпечені заставою [2].

Кредитною субсидією являється фінансова підтримка суб'єктів аграрного бізнесу через механізм зменшення вартості кредитів, які надаються комерційними банками в іноземній та національній валюті. Скорочення вартості кредитів відбувається субсидуванням частини відсотків за їх користування [2]. Поняттю кредитного субсидування тотожне поняття «система пільгового кредитування», яка полягає в тому, що надання кредитів відбувається не безпосередньо аграрним виробникам, а банкам із неповним погашенням кредитних відсотків за рахунок державного бюджету України [3, с. 75].

Держава на конкурсній основі здійснює часткову компенсацію відсотків за наданими кредитами у розмірі облікової ставки Національного банку України агропромисловим позичальникам, які вирощують та розводять велику рогату худобу, та аграрним позичальникам, які за останній рік мають чистий дохід від реалізації продукції до десяти мільйонів гривень. Інші пози-

чальники на конкурсній основі отримують від держави часткову компенсацію відсотків за кредитами комерційних банків у розмірі 50% облікової ставки Національного банку України [4].

Пільгове кредитування в Україні має проблеми, які пов'язані з неповним обсягом бюджетних ресурсів, неможливістю охоплення великого числа фірм, на які припадає часткове відшкодування відсотків за наданими кредитами, наявністю непропорційного кредитування регіонів держави, недостатньою прозорістю схем підтримки. Розв'язання проблем надання відповідних кредитів можливе шляхом формуванням державної концепції, в якій буде визначено правила, форми і методи державної фінансової підтримки аграрних виробників. Також пільгове кредитування можна вдосконалити шляхом більш детальної диференціації орієнтирів відбору аграрних позичальників за кредитами з частковим державним компенсуванням кредитної ставки [5, с. 69].

Сутність лізингової субсидії полягає в тому, що суб'єкти аграрного підприємництва можуть одержувати від держави часткову компенсацію сплачених лізингових платежів за куплену техніку та обладнання в умовах фінансового лізингу для агропромислового комплексу. Надання лізингової субсидії відбувається за сплачені лізингові платежі у розмірі 40% вартості застави предмета лізингу, який включає вітчизняну техніку чи обладнання для аграрної галузі економіки або обладнання чи техніку для іноземного аграрного виробництва у разі, коли ці аналоги не виготовляються в Україні. Лізингова субсидія також передбачена для компенсації комісійної винагороди лізингодавцю обсягом півтори облікової ставки Національного банку України, не вище обсягів, які передбачені контрактами фінансового лізингу. При цьому облікова ставка Національного банку України повинна діяти на дату нарахування процентів за користування предметом лізингу [2].

Держава надає бюджетну дотацію сільськогосподарським виробникам з метою запобігання їх збитковості і формування платоспроможного попиту споживачів відповідної продукції. З першого січня 2018 року розподіл бюджетної дотації проводиться в такій сумі, яка не перевищує сто п'ятдесят мільйонів гривень на одного сільськогосподарського виробника за рік [2].

Часткову компенсацію отримують сільськогосподарські виробники безповоротно у розмірі 20% від вартості обладнання і техніки без урахування податку на додану вартість. Для отримання відповідної державної фінансової підтримки суб'єкт сільськогосподарського бізнесу повинен придбати обладнання чи техніку до першого грудня поточного року, й оплата повинна проводитися в державному банку чи у банку, в статутному капіталі якого перебуває 75% і більше державних акцій. Сільськогосподарські суб'єкти господарювання не мають права відчу-

жувати придбану техніку й обладнання протягом трьох років та використовувати її не за призначенням. У разі відчуження такого обладнання і техніки в межах трьох років чи невиконання умов кредитного договору сільськогосподарський господарюючий суб'єкт повинен повернути бюджетні кошти. Також держава не дає йому протягом трьох років з дати такого порушення часткову компенсацію на обладнання і техніку [6].

Існують інші види державної фінансової підтримки аграрних компаній, до яких належать часткове відшкодування з державного бюджету висіяного високорепродукційного сільськогосподарського насіння, а також надання бюджетних субсидій на одиницю оброблюваних сільськогосподарських угідь. Сільськогосподарські виробники отримують державне бюджетне відшкодування у розмірі до 50% вартості реконструкції і будівництва тваринницьких ферм і до 30% вартості закупівлі обладнання і техніки для сільськогосподарського виробництва. Також сільськогосподарським виробникам передбачається державне бюджетне відшкодування до 30% на будівництво і реконструкцію підсобних фірм із перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції. Коли сільськогосподарські господарюючі суб'єкти ввозять на митну територію України обладнання і техніку для виготовлення продукції, якщо відповідні аналоги не створюються в Україні, то з цих товарів не стягується ввізне мито. Державна підтримка сільськогосподарських фірм, які виготовляють продукцію тваринництва, полягає в тому, що здійснюється зменшення вартості реєстрації та ідентифікації сільськогосподарських тварин. Якщо сільськогосподарські виробники будують соціально-побутові об'єкти, то за це їм також передбачається фінансова підтримка з боку держави. Збудовані соціально-побутові об'єкти не підлягають реалізації чи переданню у заставу. Їм також передбачається державна фінансова підтримка із забезпечення послуг із просування виготовленої продукції на ринок та маркетингу [2].

Державна фінансова підтримка агропромислових суб'єктів господарювання в Україні є проблемною. Найістотношою проблемою є те, що фінансова підтримка з боку держави є недостатньою. Це привело до таких проблем в агропромисловому комплексі, як формування олігополій та монополій, виникнення нестабільності в аграрній економіці, невизначеність цін, високий рівень зносу виробничих фондів, дефіцит трудових ресурсів, слабка селекція, неекологічне виробництво, нерозвиненість інвестиційного та ринкового механізму, експорт сільськогосподарської продукції у великих масштабах [7, с. 129].

Іншою проблемою є слабка дієвість механізму державної фінансової підтримки агропромислового комплексу, яка зумовлена недо-

сціоналим механізмом одержання і розподілу коштів із бюджету і недотриманням бюджетної дисципліни в процесі їх використання. Несвоєчасне одержання фінансових ресурсів, нерезультативне їх використання і повернення до державного бюджету в кінці року в межах державної підтримки спричинене щорічними змінами механізмів та порядку надання бюджетних коштів, їхньою громіздкістю, запізнілим затвердженням. Важливим недоліком практики державної підтримки аграрного сектору сьогодні є те, що практично закрита імплементація заходів, які спрямовані на фінансову підтримку дрібних сільськогосподарських фірм, які переживають найбільш високий дефіцит грошових коштів. Відповідно формуються великі аграрні холдинги, які поволі витісняють з аграрного ринку невеликих товаровиробників [8, с. 805].

Можна виокремити дві основні проблеми фінансової підтримки суб'єктів аграрного бізнесу, першою з яких є недостатня довіра до держави з боку виробників сільськогосподарської товарної продукції. Другою основною проблемою є недостатність бюджетної підтримки для забезпечення розвитку сільського господарства [8, с. 6].

Для вдосконалення державної фінансової підтримки представників аграрного бізнесу необхідно швидко здійснити інтеграцію дрібних виробників в організований ринок, сформувавши для них режими нульового чи пільгового оподаткування. Також необхідна клопітка робота з кооперування й організації у спілки [1, с. 806].

У майбутньому державна підтримка повинна бути переорієнтована з виробництва сільськогосподарської продукції на підтримку індивідуальних проектів, які визначаються заздалегідь відомими критеріями, що забезпечують їх високу результативність. Держава повинна переходити від стимулювання витрат сільськогосподарського виробництва до заохочення кінцевого етапу виробництва. За державної підтримки повинен бути створений повний цикл виготовлення сільськогосподарської продукції. Результативність роботи механізму державної фінансової підтримки більшою мірою залежатиме від того, наскільки раціонально і гармонійно він буде створений в аграрних суб'єктах господарювання [9, с. 38–39].

Фінансова підтримка ділових суб'єктів агропромислового комплексу з боку держави повинна мати інноваційний характер і забезпечуватися розробленням та впровадженням в аграрне виробництво продуктивних гібридів та сортів сільськогосподарської продукції, наявних порід тварин та птиці; стимулюванням агро-екологічної роботи, зокрема, розвитком альтернативного органічного аграрного виробництва; формуванням професійних кадрів [10, с. 157]. Оскільки фінансові ресурси є ключовим елементом розвитку економіки, то державна фінансова

підтримка є ефективним інструментом розвитку аграрної галузі України. Не менш важливе значення має вдосконалення державної підтримки, що дасть змогу більш ефективно фінансово підтримувати аграрний сектор економіки.

На нашу думку, ставка часткової компенсації за придбану техніку та обладнання для вітчизняних фірм повинна бути плаваючою і прив'язаною до фінансових результатів діяльності аграрного господарського суб'єкта. Компенсація повинна бути у розмірі 20% вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва, якщо аграрна фірма досягнула точки беззбитковості у минулому звітному періоді. Якщо аграрна компанія отримала прибуток у минулому звітному періоді, то компенсація вартості обладнання і техніки збільшується на 0,2% на 1% приросту чистого прибутку, який був спрямований на подальше виробництво сільськогосподарської продукції. Відповідно до цього держава зможе забезпечити стрімке розширення сільськогосподарського виробництва. Коли агрофірма отримала збиток у попередньому звітному періоді, то компенсація зменшується на 0,4% на 1% приросту збитку. Таким чином, держава буде мати можливість економити бюджетні кошти на збитковій підприємстві аграрного сектору економіки. База збільшення і база зменшення часткової компенсації становить 20% вартості техніки та обладнання.

Висновки. Успішний розвиток агропромислового комплексу потребує фінансової підтримки з боку держави, оскільки аграрні фірми мають недостатньо власних фінансових ресурсів для ефективного розвитку через вплив природних факторів та специфіку виробництва сільськогосподарської продукції. Державна фінансова підтримка може проводитися в прямій формі (бюджетні позики, бюджетні асигнування) та непрямій формі (податкові пільги).

В Україні є такі види державної фінансової підтримки суб'єктів аграрного бізнесу, як державне регулювання гуртових цін, товарні інтервенції, фінансові інтервенції, тимчасове адміністративне регулювання цін, бюджетна позика, кредитна субсидія, лізингова субсидія, бюджетна дотація, часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва.

Реалізація державної фінансової підтримки в Україні супроводжується певними проблемами, такими, наприклад, як недостатність фінансової підтримки, слабкий механізм реалізації державної підтримки, недосконалий порядок одержання і розподілу бюджетних коштів, недотримання бюджетної дисципліни, несвоєчасне отримання аграрними діловими суб'єктами фінансових ресурсів та неефективне їх використання, щорічні зміни механізмів та порядку надання бюджетних коштів.

Вирішення проблем державної фінансової підтримки можливе шляхом здійснення інтегра-

ції дрібних виробників у організований ринок; переорієнтування підтримки сільськогосподарських підприємств на підтримку індивідуальних проектів; формування режимів нульового чи пільгового оподаткування; розроблення та впровадження в аграрне виробництво продуктивних гібридів та сортів сільськогосподарської продукції, нових порід тварин та птиці; стимулювання агроекологічної роботи.

Ставка часткової компенсації вартості обладнання і техніки повинна бути прив'язаною до результатів діяльності комерційного агропро-

мислового господарського суб'єкта і бути плаваючою. Такий механізм державної фінансової допомоги зможе істотно розширювати аграрне виробництво та економити грошові кошти на збиткові агрофірми. Перспективами подальших розвідок є дослідження впливу різних плаваючих ставок часткової компенсації вартості обладнання і техніки на результативність діяльності сільськогосподарських виробників. Відповідні ставки будуть прив'язані до фінансових результатів діяльності аграрних суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Конєва І.І. Державна фінансова підтримка підприємств АПК: стан та стратегія розвитку. І.І. Конєва // Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. №14. С. 802–807. URL: Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/160.pdf>
2. Про державну підтримку сільського господарства України: закон України : від 24 червня 2004 року № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 49. С. 527.
3. Кушнір С.О. Сучасні тенденції банківського та державного кредитування підприємств АПК в Україні [Текст] / Світлана Олександрівна Кушнір, Олександра Віталіївна Гаркуша // Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 4. С. 72–80.
4. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів : постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 300 // Офіц. вісн. України. 2015. № 40. Ст. 1191.
5. Ісаєв А.М. Пільгове кредитування підприємств АПК: теорія і практика / А.М. Ісаєв // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 1. С. 66–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_1_15.
6. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва : постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 130 // Офіц. вісн. України. 2017. № 24. Ст. 671.
7. Мазур Ю.В. Державна підтримка АПК: суть, значення, сучасний стан [Електронний ресурс] / Ю.В. Мазур // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і техніки. 2017. №7. С. 128–136. URL: <http://efm.vsau.org/files/pdfa/3855.pdf>.
8. Панухник О.В. Напрями та шляхи трансформації державної підтримки суб'єктів аграрної сфери України / О.В. Панухник // Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2017. № 1. С. 5–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apie_2017_1_3.
9. Міщенко Д.А. Удосконалення системи державної фінансової підтримки сільського господарства України / Д.А. Міщенко // Агросвіт. 2015. № 18. С. 36–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2015_18_7.
10. Мітал О.Г. Напрями вдосконалення державної фінансової підтримки інноваційного розвитку агропромислового комплексу в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / О.Г. Мітал // Інтелект XXI. 2016. № 5. С. 155–157. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2016/2016_5/33.pdf.